VIKIPEEDIA

Keel

See artikkel räägib suhtlusvahendist; teiste asjade kohta vaata lehekülge Keel (täpsustus).

Keel on inimeste kasutatav märgisüsteem, kommunikatsiooni või arutluse vahend, mis kasutab sümboleid ja teisi märke ja nende kombineerimise reegleid. Keeled kasutavad sümboleid – žeste, häälitsusi, sõnu – mõtete ja tähenduste edasi andmiseks.

Kiilkiri on vanim kirjakeele vorm, kuid kõnekeel on kirjutatust tuhandeid aastaid vanem.

Lisaks loomulikele ja tehislikele inimkeeltele räägitakse ka loomade märgisüsteemidest ning matemaatikas, loogikas ja informaatikas tuntud formaalsetest keeltest. Viimaste hulka kuuluvad näiteks programmeerimiskeeled.

Keelt võib defineerida kui kognitiivset võimet õppida ja kasutada keerukaid märgisüsteeme, reegleid, mis sellises märgisüsteemis kehtivad, või nende reeglite väljendusvõimaluste hulka kõnes.

Kõik keeled tuginevad keelemärkide ja tähenduste ühendamisel semioosile ehk märgiprotsessile ja samuti sotsiaalsetele kokkulepetele ja õppimisele.

Loomulike keelte esmaseks väljendusvormiks on kõne (või viipekeelte puhul viiplemine), kuid iga keelt saab kodeerida teisesesse väljendusvahendisse: auditoorsesse, visuaalsesse või taktiilsesse, näiteks visuaalsesse kirja, vilekoodi või Braille kirja. See on võimalik, kuna inimkeel on nendest väljendusviisidest sõltumatu.

Inimkeele omadusteks on produktiivsus, rekursiivsus ja võimalus käsitleda asju, mida ei ole olemas või mis ei ole parasjagu keelekasutaja jaoks füüsiliselt kohal.

Sisukord

Keele uurimine

Inimkeele teke

Keele muutumine

Keelte mitmekesisus

Vaata ka

Välislingid

Keele uurimine

Inimkeelt üldiselt ja eri keeli uurib keeleteadus ehk lingvistika. Tähtsamad keeleteadlased maailmas on olnud Ferdinand de Saussure, Noam Chomsky ja William C. Stokoe.

Keelefilosoofiasse kuuluvad küsimused, nagu näiteks kas sõnad saavad esindada kogemusi, on huvitanud juba Gorgiast ja Platonit Vana-Kreekas. Mõned mõtlejad, näiteks Rousseau, on arvanud, et keel lähtub emotsioonidest, samas kui teised, näiteks Kant, et ratsionaalsest ja loogilisest mõtlemisest. 20. sajandi filosoofid, näiteks Wittgenstein, on pidanud filosoofiat tegelikult teaduseks keelest.

Inimkeele teke

Ei ole täpselt teada, millal inimene fülogeneesi käigus keelt kasutama hakkas; arvamused varieeruvad paarist miljonist neljakümne tuhande aastani tagasi. Üldiselt arvatakse, et kui inimene umbes 100 000 aastat tagasi Aafrikast üle maailma laiali levima hakkas, kõneles ta juba täiesti arenenud sõnavara ja grammatikaga keelt. Keele arengu käigus sai areneda ka inimese teadvus ja maailmapilt. Loomast kujunes inimene. Arenes tema kultuur, usund (religioon), teadus.

Koos keele arenguga arenes inimese võime teadvusteooria kujundamiseks. See on arusaam, et endal ja teistel on teadvusseisundid (uskumused, kavatsused, soovid, teadmised) ja et enda ja teiste teadvusseisundid on lahusseisvad ja erinevad.

Inimesed omandavad keele varases lapsepõlves sotsiaalse läbikäimise abil ning tavaliselt valdavad nad keelt umbes kolme aasta vanusena.

Keele muutumine

Artiklis ei ole piisavalt viiteid.
Palun aita väiteid kontrollida ja viiteid lisada (https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Keel&action=edit). (Kuidas ja millal see märkus eemaldada?)

Inimtegevus kogu ulatuses ja sügavuses on võimalik ainult tänu keele olemasolule ning sellele, et keel on oma olemuses erakordselt paindlik ja arenemisvõimeline. Keel on sündinud inimese suhtlusvajadusest ning on selles mõttes olnud asendamatu nii primitiivses kui ka arenenud ühiskonnas.

Keel peab suutma kaasas käia ühiskonna arenguga, olles nii suhtlus- ja tunnetusvahend kui ka ühiskonna mälu hoidja. Keele arenemine ja uuenemine on midagi niisugust, mida iga inimene peaks käsitama loomuliku nähtusena. Paraku esineb üsna sageli selliseid mõtteavaldusi, mis näitavad, et keele arenemist vahel võõrastatakse. Üks keelekorraldajate ülesandeid ongi selgitada muutumise loomulikkust.

Iga keelend on kord uus: üks on seda olnud saja aasta eest, teine 50 aastat tagasi, kolmas alustab oma teed alles praegu. Muutub tegelikkus, muutuvad keelelised vajadused ja peab muutuma keel. Selle arenemisel on keelevälised ja -sisesed tingimused ning põhjused.

Keeleväliseid põhjusi on eelkõige kaks:

- Väljendusvajadus. Muutuv ühiskond nõuab väljendusmuutusi ja -uuendusi. Poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised muutused ning teaduse ja tehnika arend esitavad keelele uusi nõudeid.
- Teiste keelte mõju. Sellest muutumispõhjusest tavatsetakse kõige rohkem rääkida. Muutumise keelesisesed põhjused ei ole harilikult nii silmatorkavad.

Grammatikauuendusi soodustavad järgmised keelesisesed tingimused:

- Keelelise lähtematerjali olemasolu.
- Struktuurisse sobivus.
- Kasutuspotentsiaal.
- Tendentsisobivus.

Keele arenedes muutub keeleline maitse.

Keelte mitmekesisus

Inimkeeled jagunevad iseloomulike joonte järgi keelkondadeks. Teadlased pole üksmeelel, kas tänapäeval kõneldavad keeled on kõik arenenud ühisest algkeelest ning lahknenud "keelepuu" eri harudeks või on keel tekkinud eri aegadel ja eri kohtades ning keelkonnad on kujunenud hoopis lähedastel aladel kõneldud keelte sarnastumise käigus. Esimene ehk divergentsi teooria on levinum, teist ehk konvergentsi teooriat pooldab keeleteadlaste vähemik.

Keelepiirid võivad tänapäevalgi olla hägused. Võib esineda murrete ehk dialektide kontiinuum, kus geograafiliselt lähedastel aladel kõneldavad murded on üksteisega väga sarnased ja vastastikune arusaadavus väheneb sujuvalt vahemaa suurenedes. Ühemõtteline eristus keele ja murde vahel puudub, lisaks keeleteaduslikele kaalutlustele arvestatakse keelte ja murrete eristuses ka geograafilisi ja poliitilisi. Osalt seetõttu, et keele ja murde eristamine on tihti problemaatiline, on keeruline määrata keelte täpset arvu. Hinnangud maailma keelte arvu kohta jäävad enamasti 5000 ja 7000 vahele.

Lisaks geograafiliselt eristatud murretele võivad keele sees eksisteerida erinevate sotsiaalsete gruppide, klasside või subkultuuride kõneldavad alamkeeled ehk sotsiolektid (ka släng, argoo, žargoon). Üksikisiku keelekasutust nimetatakse idiolektiks.

Vaata ka

- Kõne
- Maailma keelte loend
- Tehiskeelte loend
- Riigikeel

Välislingid

Vikisõnastiku artikkel: **keel**

Tsitaadid Vikitsitaatides: **Keel**

Pildid, videod ja helifailid Commonsis: **Keel (https://commons.wikimedia.org/wiki/Language?uselang=et)**

Pärit leheküljelt "https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=Keel&oldid=5666964"

Selle lehekülje viimane muutmine: 21:15, 30. juuni 2020.

Tekst on kasutatav vastavalt Creative Commonsi litsentsile "Autorile viitamine + jagamine samadel tingimustel"; sellele võivad lisanduda täiendavad tingimused. Täpsemalt vaata Wikimedia kasutamistingimustest.